

سیزدهمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

کاربست الگوی محصوریت در باغ ایرانی (تجیر) برای افزایش امنیت و ایمنی در پارک شهری

فرزانه آزادی^۱، مجتبی انصاری^۲

۱- دانشجوی دکتری معماری منظر (دانشگاه تربیت مدرس)

۲- دانشیار معماری منظر (دانشگاه تربیت مدرس)

(ansari_m@modares.ac.ir)

چکیده

با توجه به مشکلات عیان شهرهای امروزی، یافتن راهی برای برطرف کردن مشکلات شهرنشینی و پاسخگویی به نیازهای انسان ساکن در آن از اهداف مهم افراد درگیر در تصمیم‌گیری و برنامه ریزی شهرها می‌باشد. یکی از راه‌های پاسخ به نیازهای شهروند امروزی حضور در فضای طبیعی و ارتباط با طبیعت بوده که از طریق فضای سبز شهری برای او میسر خواهد بود. واضح است که یکی از راه‌های شتاب زده برای پاسخ به نیازها استفاده از الگوی پارک‌های غربی می‌باشد. که البته این شتاب-زدگی برای استفاده از الگوی باغ ایرانی به عنوان الگوی بومی در فضاهای شهری نیز دیده می‌شود. از آنجا که تداوم فرهنگی ملت‌ها پدیده‌ای است که با انتخاب، مطالعه، تجربه و نهایتاً بررسی و شناخت مجدد همراه بوده است و این روند تکرار شونده، فرهنگ‌ها و ملت‌ها را زنده نگاه داشته تا ضمن تجربه، شرایط اصلاح، تغییر و نهایتاً تکمیل آن را فراهم آورند، متخصصان امروزه در تلاش هستند تا از باغ ایرانی به عنوان یکی از عوامل قابل ذکر در تداوم فرهنگ ایرانی، برای طراحی و احیای فضای سبز شهری استفاده نمایند. حال آنکه هرگونه جهت‌گیری خاص و مداخله متخصصان در محیط شهری امروز، نه تنها در محیط بلکه در ارتقا یا تضعیف کیفیت آن و ارتباط آن با جامعه تاثیرگذار خواهد بود. با توجه به این مهم پاسخ به این سوال که آیا استفاده از الگوی باغ تجیر و محصوریت به عنوان ویژگی شاخص باغ راه حل مشکلات انسان شهری برای تامین امنیت خواهد بود؟ آیا استفاده از این الگو پاسخگوی نیاز شهروند امروزی می‌باشد؟ به نظر می‌رسد، می‌توان از عنصر دیوار به شکل باغ تجیر و استفاده از دیگر ویژگی‌های باغ ایرانی برای رسیدن به هدف امنیت در پارک شهری بهره جست.

کلمات کلیدی: جداره پارک، باغ ایرانی، باغ تجیر، امنیت

سیزدهمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

۱- مقدمه

صدای نسیمی در میان کورت باغ شازده و لابه لای جوی آب و درختان سر به فلک کشیده و کوشک زیبای آن به گوش می‌رسد، هوای خنکی که زیر بادگیر کوشک باغ دولت آباد پوست انسان را نوازش می‌کند، تلالو کاشی‌های حوض باغ چهلستون و تصویر آن بنای زیبا در آب، شیرینی حضور در هشت بهشت و حس جریان زندگی در درون و اتصال آن با بیرون همه و همه تصویری است که روح ایرانی در اعصار گوناگون به زیبایی تمام به نمایش گذاشته تا تمام جهانیان از آن لذت ببرند. وقتی به این تصویر زیبا می‌نگریم بی شک امری مشترک در آن‌ها می‌یابیم. آیا این تصویر مشترک راهی به تامین نیازهای انسان امروز می‌گشاید؟

هدف اصلی از این پژوهش یافتن راز و رمز نهفته در این هویت پیچیده و ساختارهای معنایی نهفته در آن می‌باشد تا به همین ظرافت موجود در این هویت با الگوی فضاهای سبز شهری پیوند ایجاد کرده و آن را از درد بی‌هویتی و عدم اتصال به فرهنگ و معنا برهاند. از این رو به نظر می‌رسد بازآفرینی باغ ایرانی در محیط کالبدی زندگی از جمله در شهرهای معاصر، که مورد توجه معماران، شهرسازان و برنامه ریزان شهری است باید بر پایه توجه به فرآیند ادراکی آن توسط انسان امروز انجام گیرد.

یزدانی در پژوهشی معنای واژه منظر را بر اساس نوع نگاه انسان با فرهنگ و باورهای متفاوت بررسی می‌کند. او معتقد است انسان‌ها بر اساس «فرهنگ‌های مختلف و داشته‌های ذهنی به طبیعت می‌نگرند». برای مثال مهاجران در شهرهای استرالیا صرفاً از پارک‌ها بازدید نمی‌کنند بلکه درگیر فرآیندهایی برای مکان‌سازی هستند. مهاجران روایات فرهنگی خود را از طبیعت حمل می‌کنند که این رویکرد در پیچه‌ای برای درک طبیعت و چشم‌انداز در اختیار آن‌ها قرار می‌دهد. یزدانی در پژوهش خود به توجه به باورها و فرهنگ انسانی در فضای سبز شهری تاکید می‌کند (یزدانی، ۲۰۱۸).

مثنوی (۱۳۹۷) بر این باور است که با توجه به ماهیت وجودی باغ ایرانی که همواره در ارتباط با زندگی مردم بوده و منجر به حیات پویای شهر می‌شده، بازگشت به این الگو و استفاده از مفاهیم زیبایی‌شناسی آن در تطبیق با شیوه‌های مدرن می‌تواند راهکاری برای ایجاد پویایی در پارک‌های شهری امروز ایران باشد. حال سوال اینجاست که چگونه استفاده از الگوهای باغ تجیر به راهکاری برای تامین امنیت در فضای سبز شهری بدل خواهد شد؟ کدامیک از الگوهای باغ ایرانی در تعارض با نیازهای شهر امروز بوده و کدام الگوهای پاسخگوی انسان معاصر می‌باشد؟

۲- پیشینه پژوهش

پژوهش‌های بسیاری درباره امکان استفاده از الگوی باغ ایرانی به عنوان فضای سبز شهری صورت گرفته است. تحقیقات صورت گرفته الگوی باغ ایرانی را برای استفاده در طراحی فضای سبز شهری مناسب دانسته و به ارائه الگوهای کالبدی پرداخته‌اند. مختاری در گزارشی به تبیین الگوهای باغ ایرانی برای استفاده در فضای سبز شهری می‌پردازد: باغ با ساختاری متعادل، مرکب از حداقل یک محور اصلی مستقیم با چشم انداز عمیق، معابر فرعی و قرارگیری فضاهای مستقل در جوار آنها طراحی شود. هندسه مستطیلی در تمامی فضاهای اصلی باغ رعایت شود؛ به طوری که هندسه بصری و ادراکی باغ راست گوشه باشد. رعایت محصوریت باغ به نحوی که موانع بصری اعم از طبیعی و مصنوع در عرض محور اصلی به کار گرفته نشده و هیچ عنصر بیرونی جز آسمان در حریم منظرین فضاها دیده نشود. با استفاده از عناصر طبیعی (آب در وسط محور و درختان بلند در حاشیه) به ایجاد پرسپکتیو طولانی اقدام شود. آب در باغ ایرانی به تنهایی زیبا است؛ لذا از آب، بدون واسطه عناصر دیگر، همانند مجسمه استفاده شود (مختاری، ۱۳۹۳). همچنین حیدر نتاج در پژوهشی الگوی استفاده از باغ ایرانی را برای استفاده در

سیزدهمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

شهر بررسی می‌کند و به ارائه راهکار می‌پردازد: ارتفاع لبه حوض و آبنا به اندازه‌ای (به صورت آبنا می‌فرورفته در زمین) باشد که سطح بیشتری از آب را به نمایش گذارد. برای ارتباط بیشتر با طبیعت، بناها به صورت ترکیبی از فضاهای باز، نیمه باز و بسته طراحی شود. یک سردر به عنوان شاخص و عطف مجموعه و متناسب با مقیاس و عملکرد باغ برای ورودی اصلی طراحی شود (حیدرنتاج، ۱۳۸۹). (مختاری، ۱۳۹۳). در پژوهشی دیگری درباره چگونگی کاربری الگوی باغ ایرانی برای فضای سبز شهری نیز به یکی از شاخص‌های مهم و تاثیر گذار در فضای سبز شهری «دسترسی» نپرداخته و فاکتورهای تأمین‌کننده اجتماع پذیری فضا الگوی باغ ایرانی را ضعیف دانسته است (حسینی، ۱۳۹۳).

۳- واژه شناسی

۳-۱- پارک

پارک کلمه ای فرانسوی است که وارد زبان فارسی شده است. به معنی باغ وسیع پردرخت که برای گردش و جز آن استفاده می‌شود؛ پارک، در معنای لاتین، به معنی فضای حصارکشی، زمین‌های محصور در جنگل یا جنگل است (الونتزکی^۱، ۲۰۰۷). مانند پارک مخبرالدوله، پارک امین‌الدوله (دهخدا، ۱۹۹۴). در فرهنگ معین نیز معنی پارک به صورت باغ وسیع و پر درخت برای گردش و شکار و غیره... گزارش شده است. در واقع پارک، به عنوان عرصه ای برای حضور مردم و گره محلی، مکانی برای مکث است که تجلی گاه شخصیت اجتماعی ساکنان محله است. فضای پارک‌های محلی، عرصه‌ی برای زندگی انسان‌ها بین ساختمان‌ها، فعالیت‌های روزانه، پیاده‌روی، توقف‌های کوتاه و روابط اجتماعی ساده است (سوزنچی، ۱۳۹۰).

۳-۲- باغ

باتوجه به معنی واژه پردیس که متشکل و مرکب از دو واژه پائری دئزا است. پائری را به معنی پیرامون و گرداگرد و یا پیرامون دژ دانسته‌اند. (پیرنیا، ۱۳۷۳: ۴). قسمت دوم واژه پائری دئزا را واژه (دئزا) شکل می‌دهد که از مصدر دئز و به معنی دیوار گذاشتن است، هم چنین دئزا به معنی روی هم چیدن، انباشتن و دیوار گذاشتن است نیز می‌دانند. (دهخدا). واژه دیس در وجه تسمیه بسیاری از روستاها و مواضع قلمروهای فرهنگی ایران، به صورت های دژ، دیز، دز موجود است، این با کلمه دای هم‌ریشه و درخراسان به معنی دیوار باغ مصطلح است. (ابریشمی، ۱۳۸۳: ۴) در منابع زیادی باغ ایرانی را به بهشت تشبیه کرده‌اند. در متون زرتشتی از بهشت به معنای فردوس یاد شده است، که کلاوس هر دوگ کلمه فردوس در زبان فارسی را به معنی باغ محصور و نیز به معنای بهشت می‌داند. (هر دوگ، ۱۳۷۶: ۴۹۰) واژه باغ نیز به معنی تکه زمینی است که برای جلوگیری از هجوم گاوها محصور شده و برای استفاده و تفریح انسان مناسب سازی شده است. کلمه قدیم (گاردآ) به معنای حصار، کلمات باغ و حصار را به وجود آورده است. در زبان انگلیسی امریکایی فضایی بیرونی که به یک خانه متصل شده، اگر مناسب استفاده باشد به عنوان حیات و اگر مناسب تفریح باشد، به عنوان باغ شناخته می‌شود. (تام ترنر^۳) الیزابت موبینهان در سطور اولیه کتابش می‌نویسد: بهشت وعده داده شده در قرآن، شامل طبقاتی از باغ هاست که هر کدام از دیگری با شکوه تر است، در باغ‌های اسلامی ایران و هند طبقه معمولاً معادل با محصور بودن است که برگرفته شده از باغ بهشت در قرآن است. «باغ ایرانی محصور است گرداگرد خود دیواری یا چینه‌ای دارد استوار که تاج گستر درخت‌ها از فراز آن سپر حفاظت بر دست، تبسم دعوت بر لب و گشاده‌رویی مهمان‌نوازی بر چهره دارد، حصار از دو سوی ورودی باغ را دور می‌زند». باغ به طور کلی محوطه‌ای که نوعاً محصور است و در آن گل و ریاحین و اشجار مثمر و سبزی آلات و جز آن‌ها غرس و زراعت می‌-

¹ Olonetzky

² Geard

³ Turner

سیزدهمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

کنند(براتی، ۱۳۸۳). پردیس و باغ اشاره به زمینی محدود و محصور است که در درون خود معنای واسطه یا برقراری پیوند با پروردگار بخشایشگر و جهان معنا را پنهان دارد و شاید جایگاهی برای ظهور معنای غیر زمینی بهشت. واژه شناسی حکمی باغ ایرانی و تحلیل معنای از نظر دودمان‌شناسی نشان می‌دهد دو مفهوم و معنای "انفصال" و "یا گسست از محیط و هم چنین" اتصال " و یا پیوند معنایی در معنای واژه باغ و پردیس وجود دارد.

۴- باغ تجیر

واژه تجیر در لغت عموماً به معنای پرده بزرگ و ضخیم به کار رفته است، همان گونه که در لغت نامه ی دهخدا اشاره به دیوار کرباسی خانه یا پرده کلفت کرباسی که عموماً در سفر با چادر استعمال می شود. فرهنگ فارسی معین اشاره به حصیر نی که دور محوطه نصب می کنند و فرهنگ عمید نیز به پرده ی بزرگ و ضخیم که در وسط حیاط یا اتاق برپا کنند تا قسمتی از آن از قسمت دیگر جدا گردد. واژه پرس در فرهنگ فارسی معین و عمید به عنوان پرده و حجاب و در لغت نامه دهخدا نیز به عنوان پرده، حجاب، پوشش و پرده ای که بر روی چیزها بپوشند و از جاها آویزند نام برده میشود. تعریف مرحوم پیرنیا از پرس دیواره‌ای بوده که دید از بیرون به درون را می بسته است. واژه پرسین نیز به نقل از مرحوم پیرنیا دیوار شبکه دار که با کاشی یا آجر به گونه فخرومدین یا پر و تهی ساخته و آراسته می‌شود به گونه‌ای که از بیرون درون آن را بتوان نگرست(پیرنیا، ۱۳۸۷). از لحاظ معنایی واژگانی چون پرس، پرویس (بمانیان و صالح، ۱۳۹۰: ۷۰) و پرسین با واژه تجیر قرابت دارد.

شاید بتوان اولین سابقه حضور دیوارهای نیمه محصور و به تعبیری باغ تجیر را در دوران تیموریان مشاهده کرد. در دوران حکومت مقتدر صفویان در ایران امنیت سیاسی و رونق اقتصادی موجب شد، باغ تجیر به عنوان باغ‌هایی با دیوار مشبک ایجاد شود چرا که اولین شرط لازم برای ایجاد اینگونه از باغ‌ها امنیت بوده است. اکثر باغ‌هایی که در اطراف چهار باغ اصفهان در دوره صفوی احداث شد دیوارهایی مشبک داشت. امنیت سیاسی و رونق اقتصادی که در دوران حکومت مقتدر صفویان در ایران فراهم شده بود اولین شرط لازم برای ایجاد این باغ‌ها بوده است، به همین دلیل در این دوره از برج و باروی مستحکم برای اصفهان نیز خبری نیست. باغ‌های سلطنتی اصفهان در این دوره دارای بخش‌های قرق برای حرمرای شاهی بوده است و حریم خصوصی هر باغ به بخشی از آن محدود می‌شده است و وسعت باغ‌های این دوره شرایط لازم را برای این کار از نظر اعتقادی فراهم می‌کرده است. (انصاری، ۱۳۷۸) اختصاص چهار باغ به خانم‌ها در روزهای چهارشنبه توسط شاه عباس از ایجاد حریم‌های وسیع کاسته است. لزوم ارائه تعریف جدیدی از باغ ایرانی به صورت عمومی در وسعتی به اندازه‌ی چهار باغ اصفهان و تلفیق کاربردهای عمومی و خصوصی که با شرایط فوق فراهم شده بود دلیل دیگری بر ابداع آن بوده است (همان: ۱۷۸). به جز دلایل امنیتی و سیاسی دوران تیموری و صفوی، دلایلی چون ویژگی‌های اقلیمی نیز می‌تواند انگیزه بخش شکل‌گیری این حصارهای شفاف به دور خانه‌ها باشد. همان‌گونه که در بوشهر به دلیل تراکم بافت معماری و رطوبت و گرمای بالا روزهایی همچون فخرومدین در دیواره‌ی خانه‌ها ایجاد می‌گشته که به حیاط متصل بوده و به نوعی حیاط، هواکش مصنوعی به شمار می‌آمده است و هم چنین وسیله‌ای برای بهتر دیدن چشم اندازه‌ها بوده است. (معماریان، ۱۳۸۷: ۷۲). منظر کلی این محور محصور نمی‌شد.

۵- امنیت در پارک شهری

می‌توان امنیت را مترادف با در امان بودن، ایمنی، آرامش و آسودگی دانست که با ترس، بیم و هراس در تضادی کامل است. در واقع شرط لازم برای حیات زندگی شهری، امنیت است و هرچه شهرها ضریب ایمنی بالاتری داشته باشند، میزان تعاملات اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی بیشتر خواهد بود و بالعکس هرچه ضریب ایمنی شهرها کمتر باشد، افراد در فضای رعب

سیزدهمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

و وحشت قرار گرفته، سطح مرادوات و مبادلات کاهش یافته و از نظر کیفی آسیب میبینند (نویدنیان، ۱۳۸۹). بر پایه پژوهش‌های علوم اجتماعی و جامعه‌شناسی مشخص گردیده که رابطه مستقیمی بین امنیت محیطی فضای شهری امن و در امنیت و خوانایی و طراحی محیط وجود دارد یعنی هر چه فضا خواناتر و طراحی محیط بر پایه اصولی باشد که در رویکردهای امنیت محیطی مطرح شده، محیط از امنیت بالاتری برخوردار است. رویکردهای جدید طراحی محیطی نیز بر این نکته تاکید دارند که با توجه به ساختار کالبدی فضاهای شهری و تدوین و اعمال ضوابط ویژه در آنها می‌توان به میزان گسترده‌ای از ارتکاب جرائم شهری جلوگیری کرد و امنیت را در فضای سبز شهری افزایش داد (الماسی‌فر، ۱۳۸۹). پورجعفر و همکاران (۱۳۸۷) در مقاله‌ای با عنوان ارتقاء امنیت محیطی و کاهش جرائم شهری باتأکید بر رویکرد C.P.T.E.D به این موضوع اشاره می‌کنند که امروزه به ظرفیت بالقوه مناطق شهری در کاهش و یا جلوگیری از جرائم دقت شود. بر این اساس است که باید طراح شهر یا معمار، در فرایند طراحی و جایگزینی فضایی چه در مقیاس شهری چه در حد پلان ساختمان به این نکته توجه داشته باشد که از طراحی فضا بدانگونه که امکان نظارت عمومی را کاهش می‌دهد و یا نحوه دسترسی به مناطق جرم را افزایش میدهد جلوگیری نمایند. در این راستا استفاده از برخی ویژگی‌های باغ تجیر ما را به رسیدن به این مهم یاری می‌رساند.

۶- محصوریت در فضای شهری

مطابق فرهنگ لغت انگلیسی آکسفورد (کی^۱، ۲۰۱۰) "enclose to" به معنی محاصره کردن (با دیوارها، نرده ها یا موانع دیگر) است تا از ورود یا خروج آزاد جلوگیری کند. "محوطه محصور" به معنی یک حصار یا سد ممتد، ساختن در اطراف چیزی، آنچه در آن بسته است و فضایی در آن وجود دارد یا توسط مرزهایی مشخص شده است. به عنوان مثال "garden" برگرفته از کلمه هند-آلمانی، به معنای، حصار یا محوطه است. مرز فضایی که توسط سدهای محصور تعریف شده است و متعاقباً ویژگی‌های ساختاری و مرتب‌سازی فضا را تعیین می‌کند (بل^۲، ۲۰۰۴). با این وجود محوطه نه تنها برای فضا بلکه برای افرادی که فضا را تجربه می‌کنند بسیار حیاتی است. همانطور که در (نوربرگ-شولز^۳، ۱۹۶۸) ذکر شده است، "تعریف و محصور کردن یک دامنه محدودیت‌های ناامن عاطفی را بین نفس و جهان بیرونی برطرف کرده و این "اولین نفوذ مهم معماری انسان به محیط خود" است. وی همچنین اثبات می‌کند که مغز واکنش سریعی در مورد جداسازی فضایی دارد زیرا ایمنی ویژگی بسیار مهمی از محیط است. این تحقیق با همراهی تحقیقات علمی بعدی نشان می‌دهد که یک منطقه در مغز انسان که به طور خاص به جداسازی پاسخ می‌دهد (اپستین^۴، ۱۹۹۸). در چنین شرایطی، تجربه کاربران و ترجیح کاربران نسبت به فضاهای مختلف ممکن است با توجه به شکل محصوریت متفاوت باشد. نظریه‌های منظر و پناهندگی (اپلتون^۵، ۱۹۷۵، ۱۹۹۰، ۱۹۹۶)، نظریه‌ی روانشناسی زیست محیطی (گیبسون^۶، ۱۹۸۶) و چارچوب ترجیح زیست محیطی (کاپلان^۷، ۱۹۸۹)، باور دارند محوطه‌سازی یا به عبارتی محصور کردن به طور قابل توجهی به احساسات کمک می‌کند. امنیت و ایمنی و حتی بقا (هیلدبران^۸، ۱۹۹۱؛ ناسار و جونز^۹، ۱۹۹۷) از جمله این احساسات می‌باشد. در میان این نظریه‌ها، چارچوب ارجحیت محیطی-روانی که توسط کاپلان (۱۹۸۹) بر اساس مطالعات زیادی شکل گرفته، جالب توجه است زیرا بحث در مورد شاخص-های ترجیحی که مستقیماً به خصوصیات مکانی متصل می‌شوند بحث می‌کند. چارچوب شامل چهار شاخص از ترجیح زیست -

¹ Kay

² Bell

³ Norberg-Schulz

⁴ Epstein

⁵ Appleton

⁶ Gibson

⁷ Kaplan & S. Kaplan

⁸ Hildebrand

⁹ Nasar, J. L., & Jones

سیزدهمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

محیطی: انسجام، خوانایی، پیچیدگی و رمز و راز می‌باشد. براساس این چارچوب، انسجام به میزان "جسبیدن به هم" معنا دارد. انسجام بیشتر منجر به ارجحیت بیشتر می‌شود. خوانایی میزانی که می‌توان به راحتی "محیط" را پیش بینی کرد، یا حدی که به نظر می‌رسد اگر کسی بدون گم شدن بتواند به صورت گسترده اکتشاف کند را شامل می‌شود. محیط‌های خواناتر نسبت به محیط‌های گنگ‌تر توصیف می‌شوند. خوانایی می‌تواند به انسان کمک کند تا به طور موثر درک و پیش‌بینی کند (کاپلان، ۱۹۷۶؛ لی، ۲۰۰۶، اولریچ^۱، ۱۹۸۳). پیچیدگی مادامی که بسیار زیاد نباشد منجر به تمایل بیشتر می‌شود و در آخر رمز و راز حاکی از تلاش است که در صورت عمیق‌تر شدن در صحنه می‌توان اطلاعات بیشتری کسب گردد (کاپلان و همکاران، ۱۹۹۸). رمز و راز در محیط‌هایی وعده داده شده است که حاوی اطلاعات جدید با دیدگاه ژرف به موجودات و ارگان‌های موجود در محیط می‌باشد (اپلتون، ۱۹۷۵؛ کپلان، ۱۹۷۷) در همین زمان، طبیعت و باغ‌ها انسان را از احساسات مثبت سیراب می‌کنند. به عنوان مثال طبیعت احساس دلگرمی، توجه مداوم یا علاقه، کاهش خواب آلودگی و کاهش احساسات منفی مانند عصبانیت و اضطراب را بر می‌انگیزاند (روده‌آ، ۱۹۹۴). طبق مصاحبه‌هایی که در مراکز بهداشتی و درمانی انجام شده است، باغ‌هایی که دارای چنین امکاناتی هستند باعث می‌شوند تا کاربران احساس آرامش و امنیت بیشتری کنند، همچنین تجدید روحیه شوند (مارکوس و بارنز^۲، ۱۹۹۵)، در حالی که گزارش شده است که باغ‌های جامعه به بهبود احساس امنیت در جوامع محلی کمک می‌کنند (چملزکوف^۳، ۱۹۹۵). مطالعات بی‌شماری در مورد فضاهای محصور رابطه نزدیک بین این رخدادهای و ترجیح مردم و انسان برای امنیت و زنده ماندن انجام شده است. همچنین الماسی‌فر در بررسی امنیت محیطی در پارک‌ها کنترل دسترسی را یکی از ابزار ایجاد امنیت در فضا تلقی می‌نماید (۱۳۸۹).

۷- محصوریت در باغ

با توجه به واژه شناسی واژه باغ می‌توان گفت محصوریت در باغ ایرانی یکی از الگوهای کالبدی متقابل با نیازهای فضای سبز شهر می‌باشد. محصوریت از مهمترین ویژگی‌ها و از اصول جدایی‌ناپذیر باغ ایرانی است به طوری که تقریباً تمامی باغ‌های ایران با دیوار محصور شده‌اند (بمانیان، ۱۳۹۳). نقش دیوار در باغ ایرانی به کارکرد حفاظتی آن محدود نمی‌شود بلکه عنصری چند مفهومی است که به‌کارگیری آن برای محصور کردن باغ نقش مهمی در ایجاد معنا و هویت باغ ایرانی دارد؛ زیرا باغ ایرانی ایجاد عرصه‌ای برای تأمل و تماشای طبیعت و نظر بر آیات هستی را فراهم می‌سازد که بدون محدود کردن قلمروی حسی و ادراکی انسان محقق نمی‌شود (منصوری، ۱۳۹۵). "یک کرانه آن نیست که در آن چیزی می‌ایستند، بلکه همان گونه که یونانیان دریافتند، کرانه آن است که از آن چیزی حضور یافتن خود را آغاز کند" (شولتز، ۱۳۸۸: ۲۵). محصوریت در درجه اول به معنای گستره مشخصی است که یک مرز مصنوع آن را از محیط پیرامونش جدا ساخته است. همچنین می‌تواند به شکلی کمتر متمایز و به صورت دسته متراکمی از عناصر باشد که در آن مرز پیوسته‌ای احساس می‌شود و نه حضوری صریح (همان: ۹۱). از این رو می‌توان گفت که دیوار برای باغ همانند یک کرانه عمل می‌کند و محصوریتی به باغ می‌بخشد که می‌تواند با گرد هم آوردن چیزها، چشم‌انداز را به قرارگاه و مرکزی تبدیل کند که دارای خصلت ویژه‌ای است (بمانیان، ۱۳۹۳). علاوه بر مسأله اقلیمی، ایجاد محرمیت و امنیت از مهم‌ترین عوامل ساخت دیوار و حصار اطراف باغ‌های ایرانی می‌باشند.

۷-۱- محرمیت

اعتقادات مذهبی یکی از عوامل مهمی هستند که نقش اساسی در تعریف مفهوم امنیت و حریم خصوصی خانواده و جامعه دارد. اعتقادات و عادات فرهنگی همچنین از دیگر عواملی هستند که حدود حریم را برای انسان در هر نوع کاربردی تعیین

¹ Ulrich

² Rohde

³ Marcus & Barnes

⁴ Schmelzkopf

سیزدهمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

می‌کند و مفهوم حفظ حریم شخصی از نظر انسان‌ها در فرهنگ‌های مختلف کاملاً متفاوت است (انصاری، ۱۳۷۸). سلطانی در مبحثی بیان می‌کند که، باغ و پارک اگرچه دارای مشترکات ملموسی هستند، لیکن نقطه تمایز اصلی آن‌ها در خصوصی بودن باغ و عمومی بودن پارک است. باغ فضایی است اختصاصی جهت بهره‌برداری صاحب آن و یا افرادی به خواست او ولی پارک فضایی است متعلق به عموم مردم حوزه نفوذ اجتماعی آن. (سلطانی، ۱۳۸۶). می‌توان نماد این رویکرد در فضاهای سبز شهری را در زمان مدرنیسم در غرب که عملکردهای کاملاً متمایز از بافت اطراف داشته و با حصار از شهر جدا می‌شدند و همچون عنصری درون‌گرا در شهر به کار خویش اشتغال داشتند، مشاهده کرد.

۲-۷- امنیت

امنیت به عنوان یکی از عوامل موثر در شکل‌گیری گونه‌های مختلف باغ خود از متغیرهای بسیاری متأثر است: از اولین متغیرهای در مفهوم امنیت می‌توان به شرایط و وضعیت سیاسی و اقتصادی اشاره نمود (انصاری، ۱۳۷۸). ساخت دیوار اطراف باغ مانع از ورود و تجاوز اغیار به باغ می‌شده به همین دلیل باغ ایرانی همواره با دیواری محصور است که هم خلوت گاهی برای آرامش و گوشه نشینی و هم حفاظتی برای احساس و تأمین امنیت باشد. اهمیت دیوار برای تعریف باغ و یا به قول هایدگر به عنوان "آغاز حضور باغ" همیشه جزء لاینفک برای باغ ایرانی بوده است. چنانچه فلامکی چنین عنوان می‌کند: شناخت ما از باغ همه جا، سخن از دیوار کم و بیش رفیعی دارد که دور تا دور باغ ساخته می‌شود، دیواری که میان محیط درونی و بیرونی حایل است هم جداکننده درونی و هم جداکننده بیرونی باغ است و هم این دو را به یکدیگر پیوند می‌دهد. درجایی زرتشت به محصور کردن باغ با هفت حلقه دیوار اشاره می‌کند تا از نفوذ شیاطین در امان باشد اینجا محصور کردن باغ عامل مذهبی بیان می‌شود که این باغات تجسم واقعی بهشت‌های اوستایی می‌باشند. (متدین، ۱۳۷۸: ۴۱۱) وجه امنیت در باغ قلعه‌ها نمود بیشتری دارد، در برخی از دوره‌های تاریخی و نیز برخی از شهرها به دلیل ویژگی‌های خاص و عمدتاً جهت محافظت از باغ در برابر حمله حیوانات، حفاظت از ساکنین باغ در برابر حمله دشمنان، ایجاد آرامش روانی و فضای خلوت برای زندگی شخصی، دیوارها قطورتر و مرتفع‌تر ساخته شده تا جای که به صورت و گاهی به صورت دژ در آمده و برج‌های دیده‌بانی نیز در آن ساخته شده است (آزادی، ۱۳۹۸).

۳-۷- غنای حسی

بررسی نظام‌های باغ ایرانی نشان می‌دهد که احساس محصوریت در باغ بیشتر حسی منتج از نظام تمرکز حواس در باغ ایرانی است. انسانی که در محور اصلی باغ حرکت می‌کند، به ندرت می‌تواند دیوار پیرامونی باغ را ببیند این موضوع نه به دلیل فاصله از آن، بلکه به آن علت است که محورها و مسیرهای حرکتی در باغ در واقع دیدرو هستند (نه راهرو) و محصوریت بصری به وجود می‌آورند. صدای آب و پرندگان، محصوریت شنوایی ایجاد می‌کند. رایحه و عطر گل‌ها و میوه‌ها حس بویایی و چشایی را جلب می‌کند و حرکت بر زمین نرم، به همراه احساس لطافت گیاهان و آب، در حرکت به سمت کوشک، حس لامسه انسان را متوجه خود می‌کند. بنابراین به دلیل آنکه در باغ ایرانی غنای حسی وجود دارد، در یک زمان واحد تمامی حواس پنجگانه انسان در یک محیط تحت تأثیر قرار می‌گیرد و احساس محصوریت تشدید می‌شود. این احساس محصوریت می‌تواند انسان را به احساس خلوت مطلوب نیز هدایت کند (شاهچراغی، ۱۳۸۸).

۴-۷- سپر اقلیمی

آنچه در داخل باغ شکل می‌گیرد دارای وجهی انشایی بوده و به مفهومی بسیار بنیادی تر از حدود مالکیت بر زمین دلالت دارد، می‌توان بر اساس بررسی‌های انجام شده نتیجه گرفت که: دیوار و آنچه به وسیله آن تحدید شده تنها دلالت بر عرصه‌ای دارد که می‌شود در آن محیطی مطلوب و متفاوت از طبیعت آن سوی دیوار آفرید، در تمامی نمونه‌های منسوب به باغ ایرانی که

سیزدهمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

در سرزمین‌های دیگر و در اقلیم‌های متفاوت شکل گرفته‌اند نمی‌توان چنین نقشی را روی دیوار مشاهده نمود. پس حد دیوار در باغ ایرانی بر مفهوم عمیق تری دلالت دارد که عبارت است از انکشاف آب برای آفرینش جهانی انشایی در اقلیم گرم و خشک ایران. (مسعودی، ۱۳۸۲: ۳۰۳؛ ۳۰۴) به طور کلی می‌توان گفت محافظت باغ از وزش بادهای گرم و خشک و نگهداری رطوبت موجود در باغ، ایجاد سایه بیشتر دلیل دیگر احداث دیوار بوده است. قرارگیری باغ در دل کویر و محدودیت و مشکلات فراوان تهیه آب توسط قنات، باعث شده است که برای محافظت گیاهان از خشونت‌های طبیعی محیط، و ایجاد شرایط ضروری برای حیات انسانی و نباتی (واحه در دل کویر) درختان سایه‌دار در داخل باغ، دیوارهای بلند و پوشش گیاهی مقاوم در برابر باد در بیرون باغ فراهم شود.

۸- انواع محصوریت فضایی در شهر

در میان اشکال مختلف جداسازی، محصوریت ایجاد شده توسط حائل عمودی مهمترین ابزار برای تفکیک و تقسیم فضای منظر به حساب می‌آید (دی^۱، ۲۰۰۴ چنگ^۲، ۲۰۰۹؛ زو^۳، ۲۰۱۷). لی^۴ (۲۰۰۶) پنج نوع منظره مکانی را بر اساس ویژگی‌های شکل گرفته با محصوریت فضایی پیشنهاد کرد. زو (۲۰۱۷) فضاها را به انواع درون‌گرا، برون‌گرا و بینابینی طبقه‌بندی می‌کند. در تقسیم بندی دیگری از نسبتاً محصور شده تا کاملاً محصور بررسی شده، یعنی یک محصوریت عمودی یکپارچه می‌تواند جلوه‌ای کاملاً صلب ایجاد کند، در حالی که محصوریت نسبی می‌تواند فضایی برای دیدن و فضایی برای ندیدن ایجاد نماید (چنگ، ۲۰۰۹؛ دی، ۲۰۰۴؛ رابینسون^۵، ۲۰۰۴). این درحالی است که، فضای داخل محصور شده توانایی تطبیق با فعالیت‌ها و کارکردهای فضای باز شهری را دارا نمی‌باشد.

۸-۱- محصوریت فیزیکی و بصری

در حالی که ادارک محیط تحت تاثیر نفوذپذیری بصری و فیزیکی آن می‌باشد یک فضای محصور در شهر نمی‌تواند گویای وضعیت منظر شهری باشد. زیرا ادراک محوطه تحت تأثیر نفوذ بصری و فیزیکی است. به طور کلی مطالعات مربوط به محصوریت بصری و فیزیکی فضای منظره عمدتاً با سه هدف زیر انجام می‌شود: تعیین تجربه امنیت و ایمنی، تعیین اثربخشی محوطه‌ها و تعیین ترجیح زیبایی‌شناسی فضا.

مطالعات بعدی توسط ناسار^۶ و همکاران (۱۹۹۷)، استمپس^۷ (۲۰۰۵) و غیره انجام شده است که همگی ارتباط معنی داری بین محصوریت بصری و فیزیکی و ویژگی‌های حفاظتی و ایمنی درک شده (تهدید کننده یا ترسناک) پیدا کردند. هیگوچی^۸ (۱۹۸۳) خاطر نشان کرد: مرزهای منظر می‌توانند از لحاظ روحی و روانی از وجود یک حوزه فضایی محافظت کنند و محدودیت نفوذ بینایی می‌تواند محوطه را مؤثرتر جلوه دهد. علاوه بر این ویژگی‌های منظر به خصوص محوطه‌های بصری، بر احساسات زیبایی‌شناختی تأثیر می‌گذارد. هاج^۹ (۱۹۹۵) ذکر کرد که ساختار لبه‌های فضا قادرند تنوع بصری را فراهم کنند و به اعماق دیدگاه‌ها بیفزایند، که به نوبه خود باعث ایجاد احساس زیبایی می‌شوند.

۸-۲- محصوریت فیزیکی

¹ Dee

² Cheng

³ Xu

⁴ Li

⁵ Robinson

⁶ Nasar

⁷ Stamps

⁸ Higuchi

⁹ Hodge

سیزدهمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

محصولیت فیزیکی برای تعیین اینکه آیا مانع می‌تواند از رفتار عبور فیزیکی ممانعت به عمل آورد مورد استفاده قرار می‌گیرد. از این محصولیت برای کاهش میزان دسترسی و قابلیت عبور و آشکار کردن اثر محدودیت رفتاری در آن واحد فضا استفاده می‌شود. علاوه بر حجم‌های عمودی توزیع شده (دیوار)، عناصر ترکیب افقی (آب، شکل زمین و مسیر) ممکن است محصولیت فیزیکی را تشکیل دهند. همچنین شکل زمین، هنگامی که شیب توپوگرافی درون واحد فضایی بیشتر تر از ۲۰٪ باشد می‌تواند محصولیت فضایی ایجاد نماید (هان وانگ، ۲۰۱۹).

۳-۸- محصولیت بصری

تعریف محوطه های بصری از مفهوم "ایزوویستی" مطرح شده در زمینه جغرافیا توسط تندی^۲ (۱۹۶۷) و زمینه معماری توسط بندیکت^۳ (۱۹۷۹) گرفته شده است. ایزوویست منطقه‌ای است که در یک فضای مکانی به طور مستقیم از دیدگاه مشخص قابل مشاهده است (ترنر^۴ و همکاران، ۲۰۰۱). ایزوویست حوزه بینایی را تعریف می‌کند (بتی^۵، ۲۰۰۱) و در برخی مطالعات به عنوان قابلیت بصری یا دید قابل تفسیر است. اگرچه ترنر و همکاران (۲۰۰۱) تئوری ایزوویستی را توسعه دادند و "نمودار دید" را برای توصیف خصوصیات فضای بصری پیشنهاد داده‌اند، بر به تصویر کشیدن مکان‌های قابل رویت در یک طرح فضایی نیز تأکید کرده‌اند.

۹- ویژگی‌های باغ تجیر برای تامین امنیت

۱-۹- حضور آب در مسیرها

در باغ ایرانی، آب اصلی‌ترین عنصر منظرساز است که به باغ معنا می‌بخشد. حضور آب بر اساس قاعده زیبایی کمالگرا، همزمان دارای سه نقش اصلی است: نخست قداست معنایی آن است. آب در فرهنگ ایرانی چه در ایران باستان و چه در دوره اسلامی به عنوان عنصری حیات‌بخش، مقدس و محترم شمرده می‌شده و دارای معنای عالی بوده است. از همین رو است که در باغ و معماری ایرانی، آب همواره در مرکز و محور اصلی حضور پررنگ دارد (منصوری، ۱۳۹۵). با توجه به اقلیم گرم و خشک اکثر نقاط ایران، مهمترین ویژگی باغ ایرانی که زاده این اقلیم است، آب و نحوه حرکت آن است، حتی مکان باغ و هندسه آن متأثر از حضور آب است که با اشکال گوناگون در باغ جلوه می‌کند (مهدی‌زاده، ۱۳۹۰). در صورتی که امکان حضور عنصر آب در سرتاسر پارک میسر باشد، حضور کاربر نیز در تمامی نقاط پارک مقدور شده و خود مردم نظارت‌کنندگان محیط قلمداد می‌شوند (حسینی، ۱۳۹۳).

۲-۹- جداره‌سازی مشبک

تعریف مناسب جداره‌ها، ایجاد جذابیت‌های بصری و نمایش هویت و ویژگی‌های کالبدی درون پارک در جداره‌ها عامل مهمی در جذب استفاده‌کنندگان پارک بوده و بی‌توجهی و غفلت در طراحی آن، زمینه مناسبی را جهت تبدیل این فضاها به پاتوق گروه‌های بزهکاری دارد (کاملی، ۱۳۹۵). لذا تعریف جداره‌ها برای فضای سبز شهری نه تنها به عاملی دعوت‌کننده برای ناظر بیرونی بدل شده بلکه باعث افزایش امنیت و آرامش کاربر درونی نیز می‌گردد. در این راستا استفاده از الگوی باغ تجیر با توجه به نگاه توأمان به ناظر درونی و ناظر بیرونی راهکار مناسبی برای افزایش امنیت می‌باشد.

¹ Han Wang

² Tandy

³ Benedikt

⁴ Turner

⁵ Batty

سیزدهمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

۹-۳- هدفمند کردن مسیرها

نظام ساختار هندسی باغ ایرانی، محورهای مستقیم و هدفمند را تعریف می‌کند. در روان‌شناسی محیط، این گونه مسیرها، احساس هدفدار بودن، تأمل و اکتشاف را به انسان می‌دهد (شاهچراغی، ۱۳۸۸: ۷۸). که خود باعث جذب کاربر شده و کاربران پارک می‌توانند خود به عنوان ناظران پارک قلمداد شوند (ربانی و همکاران، ۲۰۱۱: ۱۲۳).

۹-۴- چندمنظوره بودن عناصر

نحوه حضور آب در باغ بر اساس مفاهیم خاصی صورت می‌پذیرد و توزیع آن نیز پیرو نظم و قاعده‌ای است که از یک سو به ویژگی‌های فیزیکی و فنی آب و آبیاری توجه کرده و از سوی دیگر مفهوم‌واری، زیبایی‌شناسی، منظرسازی و معماری را مورد توجه قرار داده است در حقیقت در باغ ایرانی، معماری باغ، معماری آب است و درهم آمیختگی آب و گیاهان پدید آورنده حماسه‌ای بی‌نظیر از شعر، شکوه و موسیقی در خلوت درختان است (بل، ۱۳۸۶: ۴۱). در باغ ایرانی همانند معماری ایرانی هیچ چیز بی‌موردی وجود ندارد؛ آنچه مفید و لازم است زیبا عرضه می‌شود و جلوه‌ای از کمال دارد. باغ ایرانی با تمام این اوصاف اثر هنری زیبا، چندمنظوره و پر عملکرد است (ابوالقاسمی، ۱۳۷۴).

۹-۵- استفاده از دیدرو

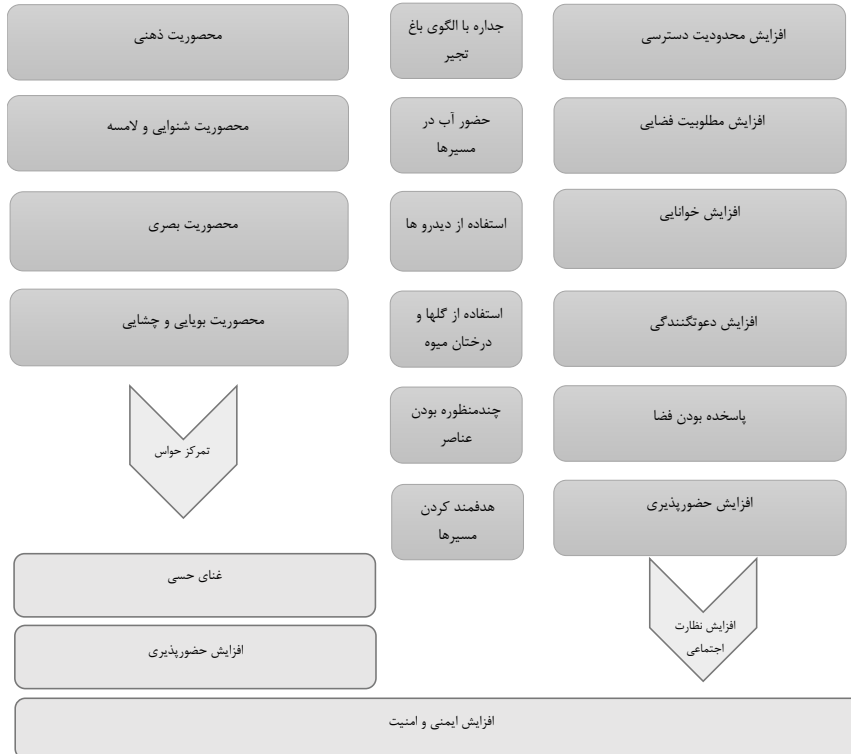
داشتن کریدورهای مستقیم بصری در باغ باعث ایجاد تسلط و اشراف کامل به قسمت‌های مختلف شده و این اشراف کامل به محور دید اصلی از عوامل ارتقاء دهنده امنیت روانی در باغ ایرانی است. همچنین می‌توان گفت که این مسیرها ویژگی دعوت‌کنندگی نیز دارند (مردمی و همکاران، ۱۳۹۳). امکان شناسایی هندسه حاکم بر کل مسیر برای فرد از درون آن، فقدان موانع مزاحم دید، قابل رؤیت بودن مسیر از موارد ایجادکننده خوانایی در باغ‌ها است. در باغ ایرانی وجود چشم‌انداز اصلی به شکل مستقیم و کشیده در محور طولی باغ، و عدم وجود موانع مزاحم دید، از موارد ایجادکننده خوانایی است (نعیما، ۱۳۸۵، ص ۲۳). با قرارگیری در این فضا ادراکات ذهنی انسان به آسانی با فضا عجیب و درک و فهم مکان بیشتر خواهد شد (مهدی‌زاده سراج، ۱۳۹۰) که مرز این امر احساس امنیت و عامل برقراری آرامش در فضا است. وجود ویژگی خوانایی، ویژگی دعوت‌کنندگی و ویژگی دعوت‌کنندگی باعث افزایش حضورپذیری و نهایتاً افزایش امنیت، در باغ را با خود به همراه خواهد داشت. گرچه به نظر می‌رسد استفاده زیاد از کریدورهای مستقیم بصری باعث کاهش جذابیت فضایی می‌گردد.

سیزدهمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

۱۰- بحث و نتیجه گیری

با توجه ویژگی‌های منحصر به فرد باغ تجیر برای تامین امنیت در فضای سبز شهری جدول روابط زیر بیانگر شکل و ترتیب تامین این نیاز مهم شهری با استفاده از الگوی مورد نظر می باشد:

شکل ۱. ویژگی‌های باغ تجیر برای تامین امنیت در فضای سبز شهری

۱۱- نتیجه

استفاده از ویژگی‌های کالبدی باغ ایرانی و الگوسازی و ترویج این الگو در سطح شهر از معضلاتی است که این روزها برای رهایی از الگوی پارک غربی، به کرات مورد استفاده قرار گرفته تا حدی که به صورت دستورالعمل برای احیای فضای سبز شهر از آن بهره گرفته می‌شود. استفاده از الگوی محصوریت و ساخت دیوار در فضای سبز شهر امروز به عنوان یکی از الگوهای مورد استفاده، با مشکلاتی برای شهر همراه است. در این راستا بایستی به بازنگری در برخورد با این پدیده پرداخته و از برخی الگو-های ذهنی و ترکیب آن با الگوهای عینی که تعارضی با ویژگی‌های شهر امروز ندارد استمداد جست. طبق بررسی‌های انجام شده استفاده از عنصر "دیوار" به شکل معمول در باغ ایرانی در فضای شهر معاصر پاسخدهی مناسب برای تامین نیاز شهر را دارا نمی‌باشد. لذا باغ تجیر به دلیل ایجاد امنیت برای کاربر داخلی و دعوت‌کنندگی برای ناظر خارجی یکی از اشکال مناسب برای پاسخگویی به نیاز شهروند امروز خواهد بود. به نظر می‌رسد برای تامین امنیت و غنای حسی در فضای سبز شهری، حضور آب در مسیرها، هدفمند کردن مسیرها، استفاده از گل‌ها و درختان میوه، چندمنظوره بودن عناصر و استفاده از دیدروها و جداره سازی به شکل باغ تجیر از ویژگی‌های هستند که می‌تواند یاری‌کننده تامین امنیت و ایمنی در فضای سبز شهری باشد.

سیزدهمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

۱۲- مراجع

۱. ابریشمی، محمدحسن، گل و گیاه - باغ و بهشت در فرهنگ ایرانی، ۱۳۸۳
۲. الماسی فر، نینا. انصاری، مجتبی، بررسی امنیت محیطی در پارک های منطقه ای به عنوان بخشی از فضای شهری. مدیریت شهری. شماره ۲۵، ۱۳۸۹
۳. انصاری، مجتبی، ارزش های باغ ایرانی (صفوی- اصفهان). پایان نامه تحصیلی دکتری. دانشکده هنر های زیبا، دانشگاه تهران، ۱۳۷۸
۴. آزادی، فرزانه، انصاری، مجتبی، باغ قلعه، دومین کنفرانس بین المللی معماری، عمران، کشاورزی و محیط زیست، ۱۳۹۸
۵. شاهچراغی، آزاده. پاییز و زمستان، تحلیل فرآیند ادراک محیط باغ ایرانی براساس نظریه روانشناسی بوم شناختی، هویت شهر، سال سوم. شماره ۵: ۸۴-۷۱، ۱۳۸۸
۶. مثنوی، محمدرضا، منصوری، سید امیر، حسینی مقدم، مریم، نقش زیباشناسی باغ ایرانی در پایداری اجتماعی پارک های معاصر تهران. مجله منظر، ۱۰ (۴۵) : ۱۵-۶، ۱۳۹۷
۷. مختاری ملک آبادی، رضا و همکاران، تحلیل تطبیقی عناصر فضایی باغ ایرانی در طراحی پارک های شهر اصفهان و مطالعات و پژوهش های شهری و منطقه ای. سال ششم. شماره بیست و سوم: ۱۱۲-۹۷، ۱۳۹۳
۸. حیدر نتاج، علیرضا، پارک شهری با الگوی باغ ایرانی، منظر. دوره دو. شماره ده: ۶۷-۶۶، ۱۳۸۹
۹. حسینی، اکرم، بررسی چگونگی کاربست الگوی باغ ایرانی ب همنابۀ فضای عمومی شهری راهکاری جهت احیای باغ ایرانی با کاربرد تکنیک فرآیند تحلیل سلسل همراستی. AHP. نقش جهان. سال چهارم. شماره سه: ۷۳-۶۳، ۱۳۹۳
۱۰. مرلوپونتی، موریس، جهان ادراک، ترجمه فرزاد جابرا انصار، تهران: ققنوس، ۱۳۹۱
۱۱. سوزنجی، کیانوش و همکاران، باز طراحی بوستان های محله ای با تأکید بر توسعه روابط اجتماعی میان ساکنان محله. نقش جهان، شماره یک: ۱۰۷-۱۲۹، ۱۳۹۰
۱۲. براتی، ناصر، باغ و باغ سازی در فرهنگ ایرانی و زبان فارسی. فصلنامه باغ نظر، ۱: ۱۵ - ۳، ۱۳۸۳
۱۳. بمانیان، محمدرضا و همکاران، روح مکان در باغ ایرانی. باغ نظر: ۲۵-۳۸، ۱۳۹۳
۱۴. منصوری، سید امیر، باغ ایرانی دامپزشکی نسخه دوم از باغ ایرانی برای زندگی امروز، منظر، شماره ۳۴: ۶-۱۷، ۱۳۹۵
۱۵. معماریان، غلام. حسین، آشنایی با معماری مسکونی ایرانی. تهران: سروش دانش، ۱۳۸۷
۱۶. سلطانی، مهرداد، شکل گیری بوستانهای شهری در دوره معاصر: گذر از مفهوم باغ به پارک. باغ نظر. شماره هشتم، سال چهارم: ۴۸-۵۸، ۱۳۸۶
۱۷. مهدی زاده سراج، فاطمه، نیکوگفتار، عاطفه. بررسی تطبیقی راهکارهای دستیابی به آسایش، آرامش و تفکر در باغ های سنتی ایران و ژاپن. فصلنامه علمی پژوهشی باغ نظر، مرکز پژوهشی هنر، معماری و شهرسازی نظر. شماره هفده، سال هشتم: ۴۲-۳۱، ۱۳۹۰
۱۸. بل، سامون، عناصر طراحی بصری معماری منظر. ت: محمد احمدی نژاد. انتشارات خاک. اصفهان، ۱۳۸۶
۱۹. ربانی، رسول. نظری، جواد و مختاری، مرضیه، بررسی جامعه شناختی عملکرد پارک ها (مطالعه موردی شهر اصفهان). مطالعات و تحقیقات شهری و منطقه ای، (۱۰): ۱۲۳-۱۲۷، ۱۳۹۰
۲۰. مردمی، کریم؛ میرهاشمی، صدیقه؛ حسنپور، کسری، باغ ایرانی - باغ شفابخش. شفابخشی طبیعت در نگاه اسلامی و محیط های درمانی. دو فصلنامه پژوهش های معماری اسلامی، ۲ (۵)، ۴۹ - ۶۶، ۱۳۹۳
۲۱. نعیم، غلامرضا، باغ های ایران، که ایران چو باغی است خرم بهار. تهران: انتشارات پیام، ۱۳۸۵
۲۲. نوربرگ شولتز، کریستین، روح مکان : به سوی پدیدارشناسی معماری، ت : محمدرضا شیرازی. تهران : انتشارات رخ داد نو، ۱۳۸۸
۲۳. فلامکی، محمد منصور. ایرانیان و باغ سرزمین های باغ ایرانی. مجله منظر، (۲۱) ۹-۶، ۱۳۹۱
۲۴. پیرنیا، محمدکریم، معماری ایرانی. تدوین و تألیف: معماریان، غلامحسین. تهران: انتشارات سروش دانش، ۱۳۸۷
۲۵. پیرنیا، محمدکریم، باغ های ایرانی. مجله آبادی، ۴ (۱۵) ۹-۴، ۱۳۷۳
۲۶. بمانیان، محمد رضا و صالح، الهام، بررسی مفهومی باغسازی ایرانی در رویکرد پدیدار شناسی در معماری منظر، تبارشناسی و شاخص شناسی. فصلنامه مدیریت شهری، ۶۱-۸۰، ۱۳۹۰
۲۷. مسعودی، عباس، بررسی دیوار به عنوان یکی از اجزای تشکیل دهنده باغ ایرانی، فصلنامه معماری و فرهنگ، سال پنجم، ۱۳۸۲

سیزدهمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

۲۸. دهخدا، علی. اکبر، لغتنامه دهخدا (جلد ۴۲-۴۳-۴۴) تهران: دانشگاه تهران، ۱۳۲۵
۲۹. کاملی، محسن نهاوندی اسگ شهر. نیلوفر. حسینی، سیدباقر، بررسی عوامل محیطی مؤثر در افزایش سطح امنیت پارک‌ها مطالعه موردی: پارک‌های شهر قزوین. فصلنامه مطالعات پیشگیری از جرم (علمی- ترویجی)، سال یازدهم، شماره ۱، ۱۳۹۵
۳۰. هردوگ، کلاوس، ساختار شکل در معماری اسلامی و ترکستان، واحد پژوهش و ترجمه بانیان، مهندس مشاور انتشارات بوم، تهران، ۱۳۷۶
۳۱. نویدنیا، منیره، اولویت امنیتی شهروندان در مناطق مختلف شهر تهران، فصال نامه نگرش نو در جغرافیای انسانی، سال دوم، شماره ۲، ۱۳۷۸
۳۲. متدین، حشمت الله، استقرار باغ‌های ایران، خلاصه مقالات نخستین همایش باغ ایرانی، سازمان میراث فرهنگی و گردشگری کشور، تهران، ۱۳۷۸
۳۳. ابوالقاسمی، لطیف، هنجار باغ ایرانی در آینه تاریخ، مجموعه مقالات نخستین کنگره معماری و شهرسازی ایران، تهران، ۱۳۷۴
34. Yazdani, nasim. (2018). Meanings of urban park landscapes as insiders and outsiders. *Landscape History*.103-102.
35. Van Herzele, A., Wiedemann, T (2002) A monitoring tool for the provision of accessible and attractive urban green spaces. *Landsc. Urban Plan.* 63 (2), 109-126
36. Dee, C (2004) *Form and fabric in landscape architecture: A visual introduction*. London, UK : Taylor & Francis
37. Cheng, Y. N (2009) *The theory and method of modern landscape design*. Nanjing: Southeast University Press.
38. Xu, H. N (2017) *The research on space creation of open forest and grassland in Hangzhou West Lake Scenic Spot*. Master thesis, Zhejiang Agriculture & Forestry University, Hangzhou
39. Li, X (2006) *Study on the structures and images of landscape planting*. (Doctoral dissertation). Available from CNKI database
40. Robinson, N (2004) *The Planting design handbook*. Burlington, UK: Ashgate.
41. Nasar, J. L., & Jones, K. M (1997) *Landscapes of fear and stress*. *Environment and Behavior*, 29(3), 291-323.
42. Nasar, J. L., Julian, D., Buchman, S., Humphreys, D., & Mrohaly, M (1983) *The emotional quality of scenes and observation points: A look at prospect and refuge*. *Landscape Planning*, 10(4), 355-361.
43. Stamps, A. E. I. (2005) *Visual permeability, locomotive permeability, safety, and enclosure*. *Environment and Behavior*, 37, 587-619.
44. Higuchi, K (1983) *The visual and spatial structure of landscapes*. Cambridge, Mass: MIT Press
45. Hodge, S. J (1995) *Creating and managing woodlands around towns*. London, UK: HMSO
46. Han Wang, Xiaoling Dai, Jinglan Wu, Xingyi Wu and Xin Nie (2019) *Influence of urban green open space on residents' physical activity in China*. *BMC Public Health*. 19:1093
47. Tandy, C. R. V (1967) *The isovist method of landscape survey*, in Murray, H.C. (ed.) *Methods of Landscape Analysis*, Landscape Research Group, London, 9-10
48. Benedikt, M. L (1979) *To take hold of space: Isovists and isovist fields*. *Environment and Planning. B, Planning & Design*, 6(1), 47-65.
49. Turner, A., Doxa, M., O'sullivan, D., & Penn, A (2001) *From isovists to visibility graphs: A methodology for the analysis of architectural space*. *Environment and Planning. B, Planning & Design*, 28(1), 103-121
50. Batty, M (2001) *Exploring isovist fields: Space and shape in architectural and Urban morphology*. *Environment and Planning. B, Planning & Design*, 28(1), 123-150
51. Falamaki, M. M. (2012) *Iranian va bagh sarzaminha-ie bagh- e Irani [Iranian and Garden: Lands of Iranian Garden]*. *Manzar*, (21): 6-9.
52. Kay, C. E. A (2010) *The Oxford English dictionary*. Oxford: Oxford University Press
53. Bell, S (2004) *Elements of visual design in the landscape*. London: Spon Press
54. Norberg-Schulz, C (1968) *Intentions in architecture*. Cambridge, MA: MIT Press. Olonetzky, N. (2007). *Sensations – A time travel through garden history*. Basel: Birkhäuser.
55. Epstein, R., & Kanwisher, N (1998) *A cortical representation of the local visual environment*. *Nature*, 392, 559-568
56. Kaplan, R., Kaplan, S., & Ryan, R. L (1998) *With people in mind: Design and management of everyday nature*. Washington, DC: Island Press

سیزدهمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

57. Appleton, J (1975) The experience of landscape. London: Wiley.
58. Appleton, J (1990) The symbolism of habitat: An interpretation of landscape in the arts. Seattle and London: University of Washington Press.
59. Appleton, J (1996) The experience of landscape. New York: John Wiley
60. Gibson, J. J (1986) The ecological approach to visual perception. London: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
61. Hildebrand, G. (1991) The Wright space: Patterns and meaning in Frank Lloyd Wright's houses. Seattle: University of Washington Press.
62. Nasar, J. L., & Jones, K. M (1997) Landscapes of fear and stress. *Environment and Behavior*, 3, 291–323
63. Lee, M. S. (1979). Landscape preference assessment of Louisiana river landscape: A methodological study. In *Our National Landscape Conference*, Berkeley, CA.
64. Ulrich, R. S (1983) Aesthetic and affective response to natural environments. In I. Altman, & J. F. Wohlwill (Eds.), *Human behavior and environment: Vol. 6, Behavior and the natural environment*. New York: Plenum
65. Rohde, C. L. E., & Kendle, A. D (1994) Report to English nature – Human well-being, natural landscapes and wildlife in urban areas: A review. Department of Horticulture and Landscape and the Research Institute for the Care of the Elderly, University of Reading.
66. Marcus, C., & Barnes, M (1995) Gardens in healthcare facilities: Uses, therapeutic benefits, and design recommendations. The Center for Health Design, Inc
67. Schmelzkopf, K (1995) Urban community gardens as contested space. *Geographical Review*, 85, 364–381.
68. Olonetzky, N (2007) *Sensations – A time travel through garden history*. Basel: Birkhäuser.